

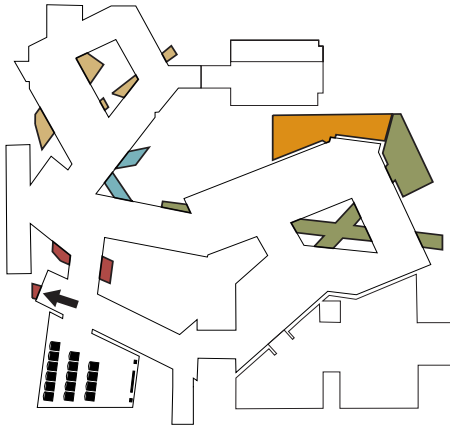
ANKOMSTER

At være parat til at flytte ligger ikke jøder fjernt, for den fælles hukommelse i det jødiske samfund er i høj grad historien om vandring. Den bibelske beretning om Moses, der ledte israelitterne ud af Ægypten, har plads side om side med mange historier om at drage videre, ofte på grund af forfølgelse og dårlige levevilkår. Også Danmark fik en jødisk indvandring. Den er del af den jødiske historie i Europa og fortæller samtidig europæisk historie.

„Jødisk erindringsliv er både for langt og for kort. På den ene side er Moses og Abraham så nært knyttet til én som sagaskikkelserne er knyttet til islændinges hverdagsliv. På den anden side har man altid en søster eller moster eller bedstemor, der kan fortælle om den sidste forhåelse, den sidste pogrom, den sidste exodus“.

Sam Besekow i *Skrædderens søn*

GLÜCKSTADT OG ALTONA

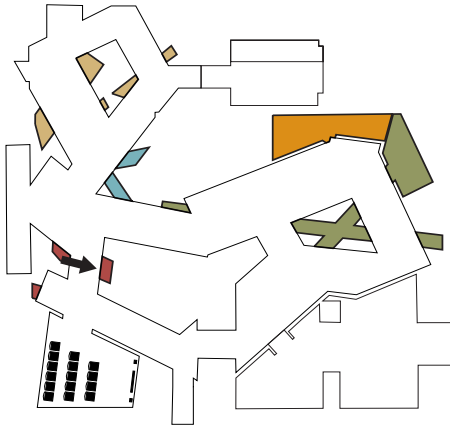

Den ambitiøse Christian IV grundlagde byen Glückstadt ved Elben i 1616-17. Som den første i Danmark inviterede kongen driftige jødiske handelsfolk til at slå sig ned i byen med løfte om særlige privilegier som religionsfrihed og retten til frit at færdes i kongeriget. Adskillige jøder boede i Altona, der hørte under grevskabet Schauenburg. Området tilfaldt i 1640 den danske konge, og jøderne fik status som beskyttelsesjøder under den danske konge. Fra dette område indvandrede adskillige jødiske familier til det øvrige Danmark.

De sefardiske jøder fra Altonaområdet var de første, der fik tilladelse til at indvandre til Danmark. De tjente ofte som hofjøder og var veletablerede. Ahron Jacobson, der var født i Wandsbeck, blev i 1749 udnævnt til hofsignetstikker. Han udførte en stor mængde signeter for den danske kongefamilie, bl.a. disse to signetsten af henholdsvis bjergkrystal og kalcedon til Frederik V. Danske Kongers Kronologiske Samling, Rosenborg.

Når en ny konge besteg tronen, skulle privilegierne for jøderne i Altona, Glückstadt, Wandsbeck og andre byer stadfæstes på ny. Ved en sådan lejlighed forærede jøderne i Altona Christian VII denne opsats. I agatskålen lå 1.000 hollandske speciedukater. Danske Kongers Kronologiske Samling, Rosenborg.

DET ØVRIGE DANMARK

Fredericia blev grundlagt i 1650 og fra 1674, var særlige privilegier som religionsfrihed et middel til at fremme bosættelse i byen.

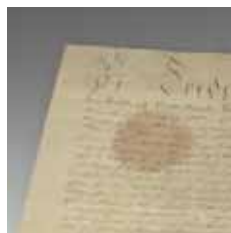
Til Fredericia kom da også en del jødiske familier. En særlig opholds-tilladelse (lejdebrev) gjorde det muligt at bosætte sig i andre byer, hvoraf flere fik en jødisk menighed. Provinsens menigheder døde ud i løbet af første halvdel af 1900-tallet, idet mange af jøderne på det tidspunkt enten flyttede til København eller var helt assimilerede.

BESKÆFTIGELSE

Staten håbede, at den jødiske indvandring kunne fremme produktion og handel. Jødernes aktiviteter måtte dog ikke genere allerede etablerede håndværk, virksomheder og monopoler. Udover manufakturer, tobaksspinderi, handel med kaffe og te, huder og skind, omfattede deres erhverv især pengeforretninger blandt andet klasselotterikollektion og småhandel.

Klasselotteriet var en økonomisk beskæftigelse, der kunne tillades jøder. Her eksempler på det fornødne udstyr fra slutn. af det 18. årh.

Billedet er af Eichels lotterisalg, Købmagergade 35, København, 18. årh. Org. på Københavns Bymuseum.

Bomuldstrykkeriet er et eksempel på en manufaktur, som er grundlagt af jøder i Danmark. Det kongelige Københavnske Skydeselskab

Båndsalg er eksempel på den småhandel, jøder kunne få tilladelse til. „Båndjøden“ er her foreviget af en ukendt kunstner, beg. af det 19. årh. Org. på Statens Museum for Kunst.

I flere provinsbyer blev de første opholdstilladelser til jøder givet sammen med tilladelse til tobaksspinderi. Tobaksbranchen blev siden i høj grad præget af jødiske familier.

Salomon Seligman Trier, 1781-1848 og fru Rose f. Koppel, 1786-1869, født i Fredericia.

Gerson Heinemann, 1773-1841, og fru Henriette f. Levin, 1770-1859, Randers.

Simon Isac Kalkar, 1754-1812, kom fra Altona til København, hvor han efter 13 år omsider fik opholdstilladelse i 1789.

Moses Delbanco, 1784-1848, Simon Isac Kalkars svigersøn. Overretsprokurator og juridisk konsulent for en reorganisering af det jødiske samfund.

De mange bånd til Altona ses bl.a. i denne københavnske torah-vimpel, som blev lavet i anledning af Meirs fødsel i 1792, „søn af den ærede hr. Chaim fra Altona“.

STØRRE GRUPPER

Fra 1905-20 indvandrede ca. 3.000 øst-europæiske jøder til København. De var fattige jøder, der talte jiddisch, og de repræsenterede en helt anden kultur end de herboende danske jøder, der modtog dem uden begejstring. De nyankomne slog sig ned i Adelgade-Borgergade kvarteret, hvor der blev spillet teater, læst og diskuteret politik. Den seneste større jødiske indvandring er ca. 3.000 polske flygtninge, der kom til Danmark i 1970'erne.

Få taler i dag jiddisch i København, men kulturforskellen eksisterer endnu i det jødiske samfund.

I 1906 skriver en østeuropæisk immigrant om sin første tid i København: *Elskede Leah! I denne gade er der 16 snedkerværksteder, men intet arbejde til mig. Rejse tilbage til Rusland gør jeg ikke, de sulter. Fra mig din Schmuël.*

Mange af de indvandrede østeuropæiske jøder fandt et levebrød inden for tekstilindustrien. Kasketmagere og skræddere brugte ofte bordet i hjemmet som arbejdsplads, og både mænd og kvinder syede. Pressejern og sakse var skrædderens uundværlige værktøj. Fra kasketmagerens værksted ses to eksempler på hatteblokke.

Privateje.

I tiden før 2. verdenskrig førte Danmark en restriktiv flygtningepolitik for at hindre tyske jøder i at tage permanent ophold her. En tysk kvindes danske familie modtog i 1938 dette afslag på familiesammenføring. Hun døde i Holocaust.

I 1969-1971 flygtede ca. 16.000 jøder fra antisemitisme i Polen. Ca. 3.000 kom til Danmark, hvor mange blev midlertidigt indkvarteret på hotelskibet St. Lawrence, der lå ved kaj i Københavns havn. Foto: Jerry Bergman
Digtsamlingen *Fremmed* udspringer af denne erfaring.

